

M. RODRÍGUEZ GARCÍA, *Trade Unionists and the World: European and Latin American Labour and the Creation of International Free Trade Union Organisations (1949-1969)*, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Geschiedenis, 2008, promotor: Prof. Dr. G. Vanthemsche; copromotor: Prof. Dr. M. van der Linden

1. ONDERZOEKSOPZET EN METHODOLOGIE⁵

Dit onderzoek behandelt de functies van internationale arbeidersorganisaties in West-Europa en het Amerikaanse continent (met de nadruk op Latijns-Amerikaanse landen) gedurende de eerste twintig jaar van de Koude Oorlog (1949-1969). Aan de hand van een systematische vergelijkende analyse van twee cases, de Europese Regionale Organisatie (ERO) en de Inter-Amerikaanse Regionale Arbeidersorganisatie (ORIT – Spaans acroniem),

⁵. Doctoraatsonderzoek uitgevoerd dankzij de financiering van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (Aspirant mandaat – FWO).

ging ik na welke argumenten nationale vakbondsleiders hanteerden om supranationale arbeidersorganisaties op te richten en te handhaven. De ERO en de ORIT werden in het begin van de jaren 1950 opgericht als regionale organisaties van het niet-communistische Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV), vandaar de benaming 'vrije vakbonden' of 'vrije vakbonds beweging'. De ERO werd in 1969 ontbonden, terwijl de ORIT nog altijd actief is. Om de verwachtingen van vrije vakbondsleiders over internationale vakbonden beter te begrijpen vergeleek ik beide organisaties en ging ik na waarom de ene werd afgeschaft en de andere niet.

Deze studie is voornamelijk gebaseerd op oorspronkelijk bronnenmateriaal uit het IVVV-archief dat gedeponereerd is in het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam. Alle originele documenten over de oprichting en functionering van de ERO en de ORIT werden geraadpleegd. Daarnaast heb ik ook archiefmateriaal van Europese nationale vakbonden uit België (Algemeen Belgisch Vakverbond/*Fédération générale du Travail de Belgique*) en Zweden (*Landsorganisationen i Sverige*) gebruikt, alsook gepubliceerde en onuitgegeven bronnen van Amerikaanse archieven: het *Kheel Center for Labor Management Documentation and Archives*, Cornell University, New York, en de *George Meany Memorial Archives*, National Labor College, Maryland.

Het archiefmateriaal werd aangevuld met vier types wetenschappelijke studies: theorieën van internationale relaties; theoretische studies over de internationale arbeidersbeweging; empirische werken over de geschiedenis van nationale en internationale vakbonden; en empirische studies over de naoorlogse politieke en socio-economische ontwikkeling in West-Europa en op het Amerikaanse continent.

2. HYPOTHESE

De historiografie van internationale vakbondsorganisaties wordt gekenmerkt door drie interpretatieve benaderingen. Sommige auteurs benadrukken de economische belangen van vakbonden; anderen focussen op het functionele nut van internationale vakbonden; en een derde groep wijst op de politieke doeleinden en acties van deze organisaties. Hoewel ik het leeuwendeel van hun bevindingen volg, stoor ik me aan de monocausale logica die ze hantieren. Een monocausale logica doet immers geweld aan de complexiteit van het gedachtegoed en het relatief autonoom handelen van deze organisaties.

Volgens mij ligt de reden voor deze monocausaliteit bij de keuze van de onderzoeksobjecten. Vanwege de toegang tot primaire en secundaire bronnen belichten de meeste studies over internationale vakbonden alleen maar grote en machtige nationale vakbonden uit bv. de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Toegegeven, een studie over internationale vakbonden kan je niet maken zonder te refereren aan grote vakbonden. Ik geloof echter dat een overdreven aandacht voor deze organisaties de analyse van internationale vakbonden vertekent. Om dit te vermijden, bekeek ik de geschiedenis van de internationale vrije vakbeweging vanuit het perspectief van de internationale en regionale leiding, alsook vanuit het standpunt van de nationale vakbonden, ongeacht hun grootte en macht.

Via de studie van de ERO en de ORIT wou ik een alternatieve hypothetische theorie over de functie van internationale vrije vakbonden voorstellen. Na een eerste kennismaking met het bronnenmateriaal en de secundaire literatuur over de geschiedenis van internationale vakbonden en politieke theorieën van internationale betrekkingen, bedacht ik een term die deze organisaties treffend omschrijft, namelijk *labour liberalism*.

De kern van mijn argument is dat de hybride natuur van deze internationale vakbonden heeft geleid tot het ontstaan van organisaties die de traditionele partijideologieën overstijgen. Met andere woorden, de internationale vakbonden verdedigden niet de ideologieën van de partijen waar de nationale leden bij aanleunden (sociaaldemocratische, liberale of reformistische partijen), maar stonden in voor de promotie van algemene liberale principes. De sociaaldemocratische en reformistische nationale vakbonden die het hart vormden van de vrije vakbeweging, verdedigden op internationaal niveau een programma dat sterk beïnvloed was door de liberale filosofie.

Een precieze definitie van de term 'liberalisme' bestaat niet. Er zijn wel bepaalde kenmerken die men vaak gebruikt om 'liberalen' aan te duiden: mensen of organisaties die opkomen voor de verdediging van de individuele vrijheid, politieke participatie, het recht op privé-eigendom en gelijkheid van kansen. Ook de vrije vakbonden verdedigden deze principes. Maar ze voegden er een belangrijk element aan toe dat hen onderscheidde van *laissez-faire* liberalen en sociale liberalen, namelijk de eis voor een actieve en goed gedefinieerde rol voor vakbonden in de planning en uitvoering van socio-economische projecten op het nationale en internationale niveau. Vandaar de term *labour liberalism*.

3. ONDERZOEKSRESULTATEN

De conclusies van dit proefschrift zijn niet helemaal tegengesteld aan de bevindingen van andere auteurs. Het was dan ook niet het doel van dit onderzoek om een totaal nieuwe visie op internationale vakbondsorganisaties te ontwikkelen. Ik wou eerder een genuanceerd beeld scheppen van de oprichting en de instandhouding van internationale vrije vakbonden. Dit probeerde ik te doen door aandacht te schenken aan actoren en standpunten die al te vaak over het hoofd worden gezien. Na een grondige vergelijking kwam ik tot vijf conclusies over de functie van internationale vrije vakbonden.

(1) De verschillende functies van internationale vrije vakbonden worden omvat door de term *labour liberalism*. Wellicht zal deze benaming IVVV-leden doen huiveren. Het merendeel van de leden van de vrije vakbeweging zou zichzelf immers nooit liberaal noemen, ondanks de duidelijke aanwezigheid van liberale principes in hun programma. *Labour liberalism* wordt gebruikt als alternatief voor de economische, functionalistische en politieke visies op de oprichting en de instandhouding van internationale vakbonden, ook al combineert de term kernelementen van deze drie benaderingen. De term verwijst naar de liberale visie van vrije vakbondsleiders over politieke kwesties, economische ontwikkeling en sociaal beleid, alsook over de positie van vakbonden binnen liberale democratieën. Vrije vakbondsleiders en organisaties handelden als niet-statelijke actoren voor de promotie van liberaal democratische principes zoals vrije handel, representatieve democratie, recht op privé-eigendom, bescherming van individuele vrijheden en van sociale rechten. Volgens hen zou de oprichting en de versterking van nationale, regionale en internationale vakbonden deze doeleinden dienen. Regionale en internationale vrije vakbonden werden niet beschouwd als (links) revolutionaire organisaties, maar eerder als instrumenten voor een gematigd sociaal beleid. Ze zochten sociale bescherming zonder de liberale orde in gevaar te brengen.

(2) Door alsmaar weerkerende conflicten aan de top van de internationale vrije vakbeweging, steeg het belang van de algemeen secretaris als oplosser van conflicten tussen leidende figuren. De algemeen secretaris fungeerde, of was ten minste verondersteld te fungeren, als leider en administrator van de organisatie. De mate waarop de algemeen secretarissen van de ERO en de ORIT in staat waren beide functies te combineren bepaalde de toekomst van

de regionale organisaties. Ondanks de vele tekortkomingen van de ORIT waren haar leden blijkbaar relatief tevreden over het optreden van de algemeen secretarissen. ORIT-leiders bouwden namelijk een sterk netwerk van vakbondsvertegenwoordigers op om de vrije vakbondsideologie op het continent te verspreiden. Niet zo in Europa. Daar gebeurde net het tegenovergestelde. De ERO werd gedomineerd door de Belg Walter Schevenels die niet geschikt werd geacht om een efficiënte organisatie te leiden. Kort na haar oprichting stak de kritiek op de ERO de kop op. Europese vakbondsleiders zagen geen heil meer in een inefficiënte organisatie en beslisten dan maar tot ontbinding in 1969.

(3) Kleine vakbonden of vakbonden uit kleine landen hadden een grote invloed binnen de internationale vrije vakbondsorganisaties. Veel had te maken met hun relatieve machteloosheid in de wereldpolitiek, toen gedomineerd door het Oost-Westconflict. Amerikaanse of Britse vakbondsleiders, die vaak sterke banden met regeringen en veiligheidsdiensten onderhielden, werden snel als verdacht ervaren. Bijgevolg kregen kleine, op het eerste gezicht onmachtige, vakbonden merkelijk meer bewegingsruimte. Hier maakten ze gretig gebruik van om zaken gedaan te krijgen. Zo kwamen de hevigste kritieken op de ERO-leider uit landen als Zweden en België en niet uit Groot-Brittannië of Duitsland. Aan de andere kant van de Atlantische Oceaan was verandering binnen de structuren of de praktijken van de ORIT vaak het resultaat van de druk uitgeoefend door Latijns-Amerikaanse vakbonden.

(4) Anti-Amerikaanse gevoelens leefden, weliswaar gematigd, bij de vrije vakbeweging. Vrije vakbondsleiders in Europa en Latijns-Amerika aanvaardden het wereldleiderschap van de Verenigde Staten wel maar ze weigerden blindelings de voorstellen van de Amerikaanse leiders te volgen. ERO- en ORIT-Latino leden hadden ambivalente gevoelens tegenover de Verenigde Staten en de Amerikaanse vakbonden. Aan de ene kant waren Europeanen en Latijns-Amerikanen geïmponeerd door het Amerikaanse kapitalisme, aan de andere kant voelden ze een diepe afkeer. Ze zochten financiële en technische steun bij de Amerikaanse vakbonden en de regering en ze hoopten dat samenwerking een versterkte Europese en Latijns-Amerikaanse identiteit ten goede zou komen. Ondanks de kritiek op de Amerikaanse cultuur, het buitenlandse beleid en het economische systeem was het dus allerm minst de bedoeling om de samenwerking met de Verenigde Staten te beëindigen. Integendeel, de kritiek was net een uiting van de verschillende identiteiten van de internationale vrije vakbonden.

(5) Internationale vrije vakbonden kenden multidimensionale identiteiten. De bestudeerde organisaties bestonden namelijk uit nationale leden die verschillende identiteiten verdedigden. De steun van vrije vakbondsleiders aan regionale integratieprojecten was helemaal niet in tegenspraak met identificatie met het land van herkomst. Kennelijk impliceerde de promotie van verschillende beleidsniveaus, ook supranationaal, geen verwerping van de nationale staten. Zweedse vakbondsleiders noemden zich tegelijkertijd Zweeds, Scandinavisch en Europees, net zoals hun overzeese collega's zich bv. Mexicaan, Latijns-Amerikaans en internationalist voelden. De dichotomie nationalist/internationalist is dus zeker niet zo scherp als men vaak vermoedt. ERO- en ORIT-leden waren gematigd nationalist en wilden een bijdrage leveren tot de algemene ontwikkeling van hun landen door middel van regionale en internationale samenwerking. Omgekeerd was het de bedoeling bij te dragen tot de versteviging van regionale en internationale instellingen door middel van sterke natiestaten. De ERO en de ORIT zijn opgericht om dit te helpen verwezenlijken.

Als algemene conclusie kan gesteld worden dat vakbondsleiders uit zowel Europa als het Amerikaanse continent supranationale organisaties wensten te behouden op voorwaarde dat ze aan een minimum van hun verwachtingen zouden beantwoorden. De ORIT is hierin geslaagd, in tegenstelling tot de ERO. Maar na haar ontbinding hebben Europese vakbondsleiders een nieuwe en grotere organisatie opgericht in 1973, het Europese Vakverbond (EVV). Voor nationale vakbondsleiders hebben deze organisaties ongetwijfeld een nut. De manier waarop vakbondsleiders de ideeën en beslissingen die op supranationaal niveau ontstaan naar hun nationale achterban vertalen, alsook de visies van vakbondsmilitanten over internationalisme moet verder onderzocht worden.

Magaly Rodríguez García
mrodrigu@vub.ac.be

AFKORTINGEN

ERO	Europese Regionale Organisatie
IISG	Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis
IVVV	Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen
ORIT	Inter-Amerikaanse Regionale Arbeidersorganisatie